

DIN ISTORIA TÎRGOVIȘTEI

MIHAI OPROIU

VORNICUL DE TÎRGOVIȘTE

În cursul secolului al XVII-lea, domnia a fost reprezentată în Tîrgoviște de mai mulți dregători, fiecare din ei avînd sarcini și atribuții precise. Acum s-a conturat o nouă funcție, strîns legată de reședința voievodală din oraș, vornicul Tîrgoviștei fiind reprezentantul domniei, avînd „rolul unui ispravnic de scaun în lipsa acestuia“¹.

Indeobște, acestei funcții i s-a acordat o atenție relativ redusă, N. Stoicescu² și Th. Rădulescu³ surprinzînd aspecte interesante, dar fugitive, lucrurile lor fiind mult mai ample, instituția de care ne propunem să ne ocupăm reprezentînd un mic spațiu în volumul celor două lucrări.

Se considera în general că la 23 iulie 1695, a apărut un dregător nou, purtînd această titulatură⁴, precizîndu-se că el apărea menționat pentru prima dată „în vremea domniei lui Constantin Brîncoveanu“. Documente noi însă coboară această afirmație, vornicii din Tîrgoviște, fiind menționați la 9 iunie 1677 cînd era amintit „Dârja vornec ot Tîrgoviște“⁵ iar mai tîrziu, la 11 august 1682 „Pascalie vornic ot Tîrgoviște“⁶.

Acordăm atenție acestor precizări nu pentru faptul relativ minor al coborîrii acestei instituții cu aproximativ 20 de ani mai devreme, ci pentru că dă posibilitatea să analizăm documentele într-o altă lumină, aceia de a nu lega apariția „vornicului de Tîrgoviște“ de domnia lui Constantin Brîncoveanu. Existînd deja la data cînd Brîncoveanu a restaurat și extîns casele domnești din oraș, apare clar că o dată cu refacerile efectuate nu a apărut o nouă funcție, ci domnia lui C. Brîncoveanu a adus decît noi precizări și completări, conturînd-o definitiv ca o instituție de care trebuie să se țină seamă.

Vornicul de Tîrgoviște este o funcție relativ nouă printre instituțiile feudale românești, avîndu-și începuturile probabil la 1626 cînd

---

¹ N. Stoicescu, *Sfatul domnesc și marii dregători din Țara Românească și Moldova (sec. XIV—XVII)*, Ed. Ac. R.S.R., 1968, p. 192.

² *Ibidem*.

³ *Sfatul domnesc și alți mari dregători ai Țării Românești din secolul al XVIII-lea*.

⁴ N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 192.

⁵ G. Potra, *op. cit.*, p. 408—409.

⁶ Arh. St. Buc., ms. 449, f. 632.

Tîrgoviştea nu mai era principală reşedinţă domnească. Şi N. Stoicescu sublinia că „vornicul de Tîrgovişte a fost precedat de un ispravnic al scaunului Tîrgovişte“ subliniind că era „amintit încă de la 1 aprilie 1630“⁷.

La 1 aprilie 1630 se aminteşte despre „jupan Gheorghe vornicul i Nestor logofăt, ispravnici ai scaunului Tîrgoviştii“, oameni de încredere ai domniei⁸. În acelaş an, întărind nişte locuri mănăstirii Nucet, Leon Tomşa sublinia că întorsese banii „dinaintea tuturor oraşenilor din Tîrgovişte... dinaintea boierului domniei mele vornic, ispravnicul cetăţii de scaun Tîrgovişte „urmînd şi ceilalţi slujbaşi domneşti, precum şi judeţul oraşului“⁹.

Faptul că era menţionat primul nu este întimplător, importanţa sa fiind superioară tuturor celorlalţi, precizîndu-i-se şi titlul de „vornic“ dovedind că era un personaj din rîndul boierimii. În documentele următoare apar noi precizări, amintindu-se Nica căpitan ot Tîrgovişte şi Pădure pîrcălabul de curte¹⁰, ambii îndeplinind aceiaşi funcţie, şi în domnia lui Matei Basarab¹¹.

Din 16 mai 1635 se întilnea „jupin Crăsteian vornecul ot Boteni“ ispravnecul scaunului Tîrgovişte, dar după 1639 funcţia de ispravnic nu se mai întilneşte.

După 1660 cînd reşedinţa domnească a fost restabilită la Bucureşti, funcţia reappare, fiind menţionaţi ca ispravnici ai Tîrgoviştei la 1664 şi 1669, Chirca Rudeanu fost mare logofăt şi Stoica fost mare agă, personalităţi politice marcante, ce îndepliniseră mai înainte mari dregătorii¹². În 1674 este amintit Stroe pîrcălab, ce îndeplinea funcţia de ispravnic al scaunului Tîrgoviştei¹³.

La 1677 printre martori se întilnea şi „Dirja vorne ot Tîrgovişte“¹⁴, iar peste cîţiva ani în domnia lui Şerban Cantacuzino, descoperim prezenţa lui Stoica logofătul Ludescu „judecătorul de la scaunul Tîrgoviştii“¹⁵. Începînd din a doua jumătate a anului 1682 se întilneşte prezenţa lui „Pascale vornic ot Tîrgovişte“¹⁶ pe care îl putem urmări pînă în jurul anului 1700 îndeplinind această funcţie, timp în care se interesează îndeaproape de averile domneşti, dar şi de cele personale.

După 1700 funcţia de mare vornic de Tîrgovişte a continuat să aibă o mare importanţă. Încă de la sfîrşitul secolului al XVII-lea se folosea numai termenul de „vel vornic“ renunţîndu-se la acela de isprav-

⁷ D.H.R., sec. XVII, B, XXXIII, p. 137—138.

⁸ *Ibidem*.

⁹ D.H.R., sec. XVII, B, vol. XXIII, p. 175—177.

¹⁰ *Ibidem*, p. 414—415. Se pare că atribuţiunile lor sînt diferite. Nica căpitan îndeplinea funcţia de comandant militar, în timp ce Pădure pîrcălabul de curte de problemele administrative.

¹¹ La 1 mai 1634 era menţionat Nica căpitanul, iar peste cîţiva ani, la 28 mai 1646, Pădure Pîrcălab.

¹² Biblioteca Ac. R.S.R., ms. 2071, f. 78—79.

¹³ G. Potra, *op. cit.*, p. 400.

¹⁴ G. Potra, *op. cit.*, p. 408—409.

¹⁵ Arh. St. Buc., Ep. Argeş, XLV/16 şi Mitropolia Ţării Româneşti, XXXIV/16. Vezi I. Ionaşcu, *Despre logofătul Stoica Ludescu şi paternitatea cronicii „Istoria Ţării Româneşti“*, în *Analele Universităţii C. I. Parhon, Istorie*, nr. 5/1956, p. 261.

¹⁶ G. Potra, *op. cit.*, p. 428 şi Arh. St. Buc., ms. 449, f. 632.

nic de scaun. La 1701 era amintit în această funcție Grigore Băleanu¹⁷, probabil și ca o compensare pentru acceptarea de a vinde viile din dealul Bărbăteștilor. La 19 iulie 1709 îndeplinea încă această funcție, Radu Greceanu povestind că „întrînd în scaun numaidecît pe vornicul Băleanu ispravnicul Tirgoviștei, l-au îmbrăcat cu caftan măria sa vodă“¹⁸. Radu sin Hrizea Popescu a continuat să îndeplinească această funcție pînă în 1717, cînd era amintit Bircă Cojăscu¹⁹, apoi în mai 1720 este menționat Drăghici Bălăceanu, amintit și în anul următor²⁰. De la 8 decembrie 1721 „vornic za Tirgoviște era Constantin Conțescul menționat și în 1722“²¹. În 1723 se întîlnește Gavriil Drugănescu²², iar în 1724 Pătru Obedeauu²³. Spre deosebire de înaintași, Mihai Bărbătescu a reușit să îndeplinească această funcție din 1732 pînă în 1739 cînd era menționat alături de Andronache vel vornic za Tirgoviște, timp în care Mihai Bărbătescu a avut timp să-și reorganizeze moșia din apropiere²⁴.

În 1742 în funcția de vornic al Tirgoviștei era amintit Ștefan Văcărescu²⁵, iar în 1745 Ștefan Brezoianu²⁶. Grigorașcu Razu se întîlnea în 1748 cînd supraveghează repararea bisericii din Curtea domnească²⁷. Peste cîtiva ani, în 1749 se întîlnea Ianache Halepliu²⁸, pentru ca în 1751 să repara Grigore Razu, apoi în 1755 din nou Ianache Halepliu „vel vornic Tirgoviștii“²⁹. La 17 martie 1752 în funcția de vornic de Tirgoviște era Stavru ce era solicitat să hotărînicească moșia mănăstirii Cobia³⁰.

Începînd din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea datele despre vornicii de Tirgoviște s-au micșorat. Se amintește în documente că în 1758 Matei Cocorăscu biv vel vornic za Tirgoviște era ispravnicul județului³¹, iar peste 10 ani, la 1768 Radu Cantacuzino era „mare clucer și ispravnic al Dimboviței“³². În 1764 domnul se adresa cu porunci către „vornicul de Tirgoviște“³³.

În 1774 pentru ultima dată documentele aminteau în această funcție pe „Matei Cocorăscu vel vornic de Tirgoviște“³⁴, după această dată vornicii de Tirgoviște nemafiînd amintiți de documente.

¹⁷ Ibidem, p. 555—556, p. 572, 574—575.

¹⁸ Radu Greceanu.

¹⁹ G. Potra, *op. cit.*, p. 570.

²⁰ Ibidem.

²¹ Șt. Greceanu, *Genealogii...* I, p. 183, 159.

²² Ibidem.

²³ Ibidem.

²⁴ G. Potra, *op. cit.*, p. 616—617.

²⁵ Ibidem, p. 624, 625, 629, 627—629, Arh. St. Buc., ms. 127, f. 84v—85v, ms. 134, f. 209v—210.

²⁶ Șt. Greceanu, *Genealogii...*, I, p. 321 și G. Potra, *op. cit.*, p. 656 și Arh. St. Buc., ms. 134, f. 371v—373v.

²⁷ Arh. St. Buc., ms. 127, f. 40 ; ms. 134, f. 49v—50.

²⁸ G. Rîglovan, M. Oproiu, *op. cit.*, p. 44.

²⁹ G. Potra, *op. cit.*, p. 697.

³⁰ Ibidem, p. 719—721 și Pr. Ion Răuțescu, *Documente dimbovițene*, în *Revista istorică*, 1923/nr. 9—12/, p. 278—279.

³¹ G. Potra, *Mănăstirea Cobia*.

³² Idem, *Tezaur...*, p. 747—759.

³³ Ibidem, p. 761—764.

³⁴ Ibidem, p. 750.

În decursul celor aproape o sută și cinzeci de ani, timp cînd această funcție este prezentă în documente, sarcinile ispravnicului de scaun sau a vornicului de Tîrgoviște s-au schimbat în funcție de perioadă și de rolul pe care îl juca reședința de la Tîrgoviște în cadrul politicii domnului. De aceia și numirea în această funcție a unor boieri însemnați sau apropiați domniei. Analizînd documentele, constatăm că încă de la început prezența a doi ispravnici de scaun. La 25 iulie 1631 Pădure „pîrcălabul de curte“ se ocupa probabil în cadrul funcției de ispravnic cu buna organizare administrativă a curții domnești, în timp ce Nica căpitan ot Tîrgoviște supraveghea și răspundea de situația militară. Între 1639—1660 documentele nu amintesc nici un boier îndeplinind această funcție. Nu credem că este o simplă coincidență, căci în această perioadă ispravnicul de scaun se întilnea la București, ce juca rolul de a doua reședință. Schimbarea funcției de capitală după 1660, a făcut să reapară ispravnicii de scaun. Spre sfîrșitul secolului al XVII-lea apare tendința de a se înlocui termenul de ispravnic de scaun cu cel de vornic de Tîrgoviște. Tot de acum nu se mai întilnesc doi boieri îndeplinind această funcție, ci numai unul. Această schimbare se poate explica prin scăderea importanței militare, a curții domnești în urma distrugerilor făcute în 1660 din ordinul Porții. În același timp considerăm că pînă spre mijlocul secolului al XVII-lea cînd s-a păstrat termenul de „ispravnic al scaunului Tîrgoviștei“³⁵, boierii care îndeplineau această funcție aveau atribuții mai largi. Însăși numele de ispravnic, cuvînt de origine slavă, însemnînd îndeplinătorul sau săvirșitorul unui lucru.

Ispravnicul de scaun nu a fost o funcție întilnită numai la Tîrgoviște, ci este amintită și la București și la Craiova. În această funcție, ispravnicul de scaun lua toate măsurile pentru menținere a ordinii interne, asigurînd paza în cazul unor atacuri de peste graniță. Se bucurau de dreptul de a întări delnițe locuitorilor din oraș și din satele din jur. Erau chemați să „caute și să adeverească“ hotarele diferitelor moșii. Din a doua jumătate a secolului al XVII-lea rolul Tîrgoviștei ca principală fortificație militară a scăzut. De aceia Șerban Cantacuzino a încercat să dea un alt curs acestei funcții, „marele vornic de Tîrgoviște“ ocupîndu-se îndeaproape de reorganizarea domeniului funciar domnesc aflat în jurul Tîrgoviștei. Priceput și activ, Pascale, a fost cel care a ajutat la îndreptarea hotarelor livezilor și viilor domnești, cerîndu-i-se „să vadă și să înțeleagă toate obiceiurile ceale nouă“ și să cunoască în amănunt și „ce au fost mai înainte“³⁶. Din acea perioadă s-a considerat că termenul de „vornic“ derivat din dvor ce însemna curte, preciza mai clar sarcinile acestei funcții.

Cu toate schimbările petrecute acum, sarcinile ispravnicului de scaun și cele ale vornicului de Tîrgoviște s-au confundat, lucrul acesta fiind subliniat de documentele vremii. La 1709 Grigore Băleanu era numit ispravnicul Tîrgoviștei, lucru repetat și în 1732 cînd Mihai Bărbătescu avea aceiași funcție.

După reformele lui C. Mavrocordat, cînd conducerea județului Dimbovița era încredințată la doi ispravnici documentele precizează că unul

³⁵ I. C. Filitti, *Arh. Cantacuzino...*, p. 47.

³⁶ Muzeul județean Dimbovița, fond Erna Naghi, nr. 1.

din cei doi ispravnici purta titulatura de „vel vornic de Tîrgoviște”. Se constată că acesta era mult solicitat, cercetînd singur sau împreună cu celălalt ispravnic diferite jâlbi ale mănăstirilor și boierilor, dînd mărturii, participînd la hotărnicii, eliberînd acte cu concluziile judecâți.

După 1774 funcția de vornic de Tîrgoviște dispăre, casele domnești fiind distruse, viile date în schimb mănăstirii Mihai Vodă, livezile și celelalte pămînturi cotoprite de orașeni.

MAHALALE ȘI ULIȚE

Prin înmulțirea lucrărilor de specialitate dedicate vechii capitale, s-au desprins elemente interesante, în mare parte inedite. Deși împărțirea administrativă a Tîrgoviștei, precum și cunoașterea rețelei stradale, evoluția acestora a avut o însemnătate majoră, acest fapt s-a aflat mai puțin în atenția cercetătorilor.

Documentele amintesc decît începînd cu secolul al XVII-lea toponime ce se referă la împărțirea administrativă, deși cu siguranță a existat mai dinainte. Prima știre o întîlnim cînd se menționa „bazarul de sus și de jos”, reliefînd zone precise în cuprinsul orașului³⁷. Știrea este deosebit de importantă pentru că dă posibilitatea să contureze două zone principale din punct de vedere comercial, împărțire menținută pînă tîrziu. Încercînd să precizăm cele două zone, considerăm că „bazarul de jos” s-a aflat în jurul grupului de mănăstiri și biserici situate la sud de curtea domnească, unde se întîlneau biserica Stelea, biserica Sf. Ionică, biserica Geartoglu, biserica Sf. Apostoli, azi dispărută, biserica Stolnicului, biserica numită „Stelea Veche”, săpăturile arheologice din ultimul timp aducînd numeroase urme despre o locuire timpurie³⁸.

Bazarul de Sus era situat la nord de Curtea domnească, avînd în jur un alt număr important de biserici, ceea ce dovedea o intensă locuire, numele „de Sus”, fiind preluat de un întreg cartier, cunoscut în istoria orașului sub numele sugestiv de Suseni.

Prin trecerea timpului știrile se înmușesc și devin mai precise. Dintr-un document din 1653 se amintea că Matei Basarab „a trimis la mahala și la oameni buni care le-au știut lucru”³⁹ pentru a face dreptate. Tot în acea perioadă documentele amintesc despre „popa Simion den Mahala”⁴⁰ și „popa Staico ot Mahala”⁴¹, ceea ce ne determină să credem că mahalalele se deosebeau la început în funcție de numele preoților, orașeanul cel mai cunoscut în cartier. Emise la un mic interval de timp, documentele demonstrează prezența a mai multor mahalale.

³⁷ D.I.R., sec. XVII, seria B, Țara Românească, vol. II, p. 267.

³⁸ Gh. Cantacuzino, G. Mihăescu, C. Moiescu, *Date privitoare asupra cercetărilor arheologice efectuate la ansamblul mănăstirii Stelea* (1969—1970), în *Studia Valachica*, Tîrgoviște, 1970, p. 175, Săpături efectuate în 1976 cînd s-a modernizat strada Nicolae Bălcescu a confirmat existența unei așezări de secol XV, cu un bogat inventar ceramic.

³⁹ Arh. St. Buc., ms. 127, f. 408v—409.

⁴⁰ G. Potra, *op. cit.*, p. 281—282.

⁴¹ *Ibidem*, p. 220—221.

Se precizează și existența „popii Radul de Sus de la Sfeti Gheorghe”⁴². Știrile sînt confirmate și de Paul din Alep, observator atent care mărturisea că „băieții din fiecare mahalala și din fiecare uliță se adunau la mănăstirea sau la biserica din mahalaua lor”⁴³, prinzînd focuri și veselindu-se zgomotos. Același călător mărturisea că se plimbase „prin cartierele orașului”⁴⁴.

Din aceste scurte date se poate observa că împărțirea pe mahalale se făcea în funcție de biserici, această grupare fiind firească pentru orînduirea medievală, orașenii adunîndu-se acolo și preocupîndu-se pentru buna întreținere, făcînd să se stabilească interese și legături comune.

În timpul domniei lui Constantin Brîncoveanu știrile s-au înmulțit, documentele menționînd „mahalaoa lui Sti Nicolae”, menționată relativ des după 1698, cînd se întîlneau locuind aici numeroși meseriași și negustori și reprezentanți ai marii boierimi, fiind una dintre cele mai vechi și mai bine conturate dintre mahalale⁴⁵. Nu departe de mahalaua Sfîntului Nicolae se afla situată „mahalaua ce au fost popa Albu”⁴⁶ cunoscută încă din 1696, numită apoi într-o perioadă imediat următoare „mahalaua Zlătarilor sau sfinții Îngeri”⁴⁷. Tot în această zonă trebuie căutată și „mahalaua popii lui Dragomir”⁴⁸ situată probabil în jurul bisericii Sf. Mina. Documentele menționează și alte mahalale ca „mahalaua sfetei Vineri”⁴⁹, „mahalaua Cazacilor”⁵⁰ situată în jurul bisericii Sfinții Împărați și „mahalaua popei lui Simion”⁵¹, menționată sub acest nume încă de la mijlocul secolului al XVII-lea. Tot mahalale trebuie considerate și „țigănia sfintei mitropolii” și a mănăstirii Dealu⁵².

În cursul secolului al XVIII-lea a continuat să se respecte împărțirea pe parohii, mahalaua căpătînd și un pronunțat rol economic. Deși s-a păstrat pe alocuri tradiția ca preotul să dea numele mahalalei, apare acum tradiția nouă de a se folosi hramul bisericii. „Mahalaua popii lui Dragomir” a fost numită astfel între 1714—1777, fără să o putem localiza cu siguranță. „Mahalaua popii lui Ianache”, menționată „în dreptul bisericii Băraților”, era amintită la 1783, situîndu-se în jurul bisericii Sfîntul Dumitru Buzinca, popa Ianache fiind protopop al Țirgoviștei o lungă perioadă de timp⁵³.

Majoritatea mahalalelor au ca nume hramul sau numele bisericii și numai în puține cazuri meșteșugul principal practicat de cei mai mulți dintre locuitori. Este cazul mahalalelor „Sfinților Arhangheli, a Sfîntului ierarh Nicolae, Sfîntul Gheorghe, Crețulescu, a Tabacilor etc.

La începutul secolului al XIX-lea se cunoștea prima delimitare bine conturată, cu precizarea celor 21 de mahalale existente în oraș,

⁴² Arh. St. Buc., ms. 127, f. 408v—409.

⁴³ *Călători străini despre Țările Române*, vol. VI, p. 104.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ G. Potra, *op. cit.*, p. 528, 498—499 și Șt. Greceanu, *Genealogii documentate*, vol. II, p. 168.

⁴⁶ G. Potra, *op. cit.*, p. 494.

⁴⁷ Arh. St. Buc.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 569—570.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 477.

⁵⁰ R. Gioglovan, M. Oproiu, *op. cit.*, p. 158.

⁵¹ G. Potra, *op. cit.*, p. 562.

⁵² Arh. St. Buc.

⁵³ Arh. St. Buc., Episcopia Argeșului, XXXIX/2.

împărțite însă tot după principiul parohial. Se observă faptul că printre bisericile care nu aveau mahalagii era Mitropolia și Curtea Gospodavului⁵⁴, care în perioada anterioară îndeplinise un alt rol, acum rămânând „fără de inoriași“, întreținându-se din daniile domnești⁵⁵. Se observă că multe din mahalale aveau puțini locuitori, fiind situate în zona de vest a orașului, grupate într-un perimetru îngust, avînd o distanță relativ mică între ele. În mahalaua Stelei se menționau doar 7 case, iar în cea a Sfîntului Ionică din apropiere numai patru case. Situată în aceeași zonă, în mahalaua sfinților Apostoli se aflau 10 case, toate cu un număr restrîns de locuitori⁵⁶. Aceiași situație era întîlnită și în mahalaua Sfintei Vineri unde se întîlneau 9 case iar în cea a Sfinților Îngeri numai 5, dovedind noi regrupări în cadrul populației orașului⁵⁷. Se poate constata că deși numărul enoriașilor grupați în jurul vechilor biserici era foarte redus, am putea spune cu totul neîndestulător pentru a o întreține, se păstra vechea delimitare, bine precizată, dovedind că avea tradiții adînci și îndelungate, între locuitorii acelor mahalale realizîndu-se o strînsă legătură, conștienți de obligațiile lor, păstrînd o tradiție pe care au preluat-o de la înaintași.

O populație mai numeroasă se întîlnește grupată în jurul bisericilor din mahalalele „Sfîntul Nicolae, Sfîntul Atanasie și Chiril și Sfîntul Dumitru“⁵⁸, toate situate în centrul comercial, dar avînd un număr mult mai mic decît „mahalaua Tîrgului“⁵⁹, devenită acum mahalaua cea mai bine populată, locuitorii masîndu-se în noul centru comercial. Populație numeroasă se întîlnea și în cartierele cu intensă activitate economică. În mahalaua Tabaci erau amintite 36 de case, iar în mahalaua Sfinții Împărați⁶⁰, unde locuiau săpunarii, existau 35 de case. Mahalaua Stolnicului cuprindea 43 de case⁶¹, în timp ce în a Sîrbilor avea 57 de case⁶². Numere apropiate se întîlnea în Mahalaua Sfîntului Gheorghe (54 case), Crețulescu (35 case și în mahalaua Sfinților (Albă) 32 case⁶³. Spre deosebire de vechile mahalale unde în trecut se grupau principalele case, acum majoritatea locuitorilor sînt grupați în lungul Uliței Mari, principala arteră a orașului. Se poate constata cu ușurință că dintre mahalalele situate în centrul orașului, doar mahalalele Lemnului și Tîrgului aveau peste 50 de case⁶⁴, ceea ce ne face să credem că avusese loc o sensibilă mișcare a populației. Între mahalalele orașului intra și „mahalaua de peste gîrlă“ care avea un număr însemnat de case (85) și de mahalagii (peste 300)⁶⁵.

⁵⁴ Al. Popescu-Runcu, *Catagrafia județului Dimbovița*, Tîrgoviște, 1936, p. 5.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ Al. Popescu-Runcu, *op. cit.*, p. 8—9.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 6—7.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 5—8.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 7.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 7.

⁶¹ *Ibidem*, p. 8—9.

⁶² *Ibidem*, p. 10.

⁶³ *Ibidem*, p. 6, 7.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 7—8.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 10.

În perioada regulamentară a fost adoptată o nouă reorganizare. Începînd cu anul 1831 oraşul a fost împărţit în nouă mahalale, care au continuat să poarte denumirea bisericii din cartierul respectiv, toate împărţite în două culori⁶⁶. Din 1840, oraşul s-a împărţit în patru vopsele, adăugîndu-se culoarea verde şi albastră la galben şi roşu, existente dintr-o perioadă anterioară.

Încercînd să analizăm planurile oraşului constatăm că majoritatea monumentelor sînt dispuse în așa fel încît ne îndeamnă să credem că străzile menţinute pînă azi își au începuturile în oraşul medieval. Ulița cea Mare, una dintre primele menționate de documente străbătea ca un ax vertical între nord și sud, trecînd prin fața reședinței domnești, este cunoscută și astăzi. Vechea cale a Cîmpulungului, ce continua pe actuala stradă Pirvan Popescu se termina la porțile Curții domnești. Ulița Tîrgului, numită astăzi I. H. Rădulescu, mergea de la reședința voievodală spre Mitropolie. O dată cu extinderea Curții domnești și apariția unei porți în partea de sud a impus apariția unei noi ulițe către Mitropolie, actuala stradă Vasile Cîrlova. Străzi ca, Rodnei și Narcizelor sînt vechi fragmente din vechile uliți ce străbăteau oraşul. Între ele, a apărut de timpuriu o rețea relativ deasă de străzi paralele, care în mare parte își mențin vechimea și importanța. Dispunerea vechilor monumente subliniază această idee, demonstrînd că încă din secolul al XVII-lea în oraş străzile au avut o desfășurare foarte asemănătoare cu cele din zilele noastre.

Analizînd primul plan cunoscut al oraşului, inclus în harta austriacă de la 1791⁶⁷ sîntem frapați de felul cum Tîrgoviștea a reușit să-și păstreze neschimbată rețeaua de străzi, întîlnindu-se puține modificări.

În decursul perioadei de care ne ocupăm documentele amintesc puține ulițe, multe din ele identificîndu-se cu ușurință. Prima mențiune se referă la Ulița cea Mare, una din principalele artere de circulație a oraşului medieval. Rînd pe rînd, spre sfîrșitul secolului al XVII-lea era amintită ulița Buzestilor⁶⁸, apoi „ulița cea veche pînă în Tîrgoviștioară“⁶⁹. Se pare că era o importantă arteră și „ulița care vine dinspre popa Simion“⁷⁰ sau „ulița bisericii“⁷¹. În cursul secolului al XVII-lea, arterele mai puțin cunoscute au fost denumite sub numele de „ulicioare“, ulicioara care merge la apă pre lîngă gardul jupinului Procăi“⁷², nefiind singulară.

Dinspre oraş pleca „drumul mocanilor pe sub deal“ sau „drumul vii lui voivod“⁷³.

În secolul următor, majoritatea ulițelor cunoscute au rămas puține, în mare parte cele vechi. Documentele amintesc ulițe din care se cunosc, multe, dar și unele ce nu pot fi localizate. În 1801 se amintea „drumul Bărăției sau ulița Bărății (actuala Narcizelor), cunoscută cu

⁶⁶ Cl. Ionescu, M. Oproiu, *op. cit.*, în *Scripta Valachica*, p. 238—244.

⁶⁷ Biblioteca Ac. R.S.R., Hărți, DXXVII/6.

⁶⁸ G. Potra, *op. cit.*, p. 481—482.

⁶⁹ Arh. St. Buc., ms. 127, f. 406v.

⁷⁰ G. Potra, *op. cit.*, p. 481—482.

⁷¹ Arh. St. Buc., ms. 127, f. 402.

⁷² *Ibidem*, f. 400—400v.

⁷³ St. Greceanu, *Genealogii*, I, p. 154. G. Potra, *op. cit.*, p. 496—497.

siguranță cu mult înainte⁷⁴. Tot acum se amintește „drumul ce merge la sfânta Mitropolie“⁷⁵, sau „ulița ce este pă dinaintea bisericii sfântul Nicolae“⁷⁶. Altă uliță era numită „ulița despre sfânta Mitropolie“⁷⁷. Se amintea și drumul ce merge la vadul morii lui Negoită logofăt⁷⁸ sau „ulița ce pogoară la apă în josul uliții pe lângă Drumul cel Mare“⁷⁹. De la 19 iunie 1797 era amintită „ulița Tîrgului“⁸⁰ ce străbătea Tîrgul din Lăuntru. Documentele amintesc despre „drumul Bulduneștilor“⁸¹ sau „ulița ce să zice a măcelarilor“, numită și „drumul Măcelarilor“⁸², precum și ulița „din spatele bisericii“. Spre sfîrșitul secolului al XVIII-lea, documentele surprind unele modificări în traseul ulițelor. Constatînd că „neavînd pă unde eși la uliță“ se hotărăște ca „jăluitoarea să se invoiască cu sfînta mitropolie“ să iasă „pă locul pivniței sau cu județ, să-i deschiză drum prin grădina lui Alexie spre apus la ulița despre Sfîntul Nicolae“⁸³. La 1808 răzbate pînă la noi știrea interesantă despre „ulița celei mai vechi a Tîrgoviștei „ce era acum astupată, pe acea uliță fiind situate vechile „case boierești... pe malul apei Ialomiței“⁸⁴.

Schimbări mai importante în ceea ce privește dispunerea străzilor s-au petrecut în Tîrgoviștea perioadei regulamentare. Prin mutarea Tîrgului din Afară în interiorul orașului, în vecinătatea Tîrgului din Lăuntru s-a produs o schimbare importantă, accentuînd trăsături apărute într-o etapă anterioară. Acum au apărut noi străzi care au format o rețea deasă, cu o funcționalitate bine precizată. Ulița Tîrgului, atunci, actuala 30 Decembrie, devine dublată de o stradă paralelă (actuala C. A. Rosetti), ele fiind întretăiate de mai multe străzi perpendiculare ce mergeau la oborul de săptămîină. Noile străzi sînt în majoritate înguste, dînd parfum și iz deosebit vechiului centru. Astăzi cunoaștem cu siguranță că două din străzile înguste de aici se mențin de la mijlocul secolului al XIX-lea. La 16 februarie 1848 mai mulți mahalagii „spre a fi știut că împărțindu noi loc de prăvălie de cojocărie“ cumpărat de la slugerul Iamandi Cărpenișanu și pentru că „locul cade între casele lui Călin Dobrescu“ întinzîndu-se „din ulicioara care dă alătura și s-a lăsat lărgimea ulicioarei de un stîjnen și merge lungimea pînă în părtele caselor lui chir Călin bez două palme ce s-au lăsat“⁸⁵. În 1846 slugerul Cărpenișanu „avînd 6 prăvălii cu două ulicioare în acest oraș Tîrgoviște pă ulița Tîrgului ce merge către sfînta Mitropolie“⁸⁶ ne ajută să înțelegem că aceste ulicioare înguste erau folosite pentru aprovizionarea cu mărfuri la prăvălii, aprovizionare ce se făcea prin dos pentru

⁷⁴ N. Iorga, *St. și doc.*, II, p. 247.

⁷⁵ Arh. St. Buc., Mănăstirea Viforita, VII/11.

⁷⁶ Ibidem.

⁷⁷ G. Potra, *op. cit.*, p. 840.

⁷⁸ Ibidem.

⁷⁹ Ibidem

⁸⁰ N. Iorga, *St. și doc.*, II, p. 247.

⁸¹ Arh. St. Buc., Mănăstirea Viforita, VII/11.

⁸² Ibidem.

⁸³ I. C. Filitti, *Cîteva documente românești*, în *Rev. istorică* (26), 1943, p. 276—277.

⁸⁴ Muzeul județean Dimbovița, Fond Erna Naghi, nr. 16.

⁸⁵ Ibidem, nr. 2b.

⁸⁶ Ibidem, nr. 3 b.

a nu întrerupe fluxul vânzării și a nu se pierde teren folosit la amenajarea prăvăliilor. Dintr-un alt zăpis emis de cancelaria orașului la 30 martie 1842 se preciza că în urma unei taxe primea dreptul de a îngloba în grădina sa „ulicioara... dosnică și netrebuică“ după ce s-a cercetat că „nu este de nici un folos mahalagiilor“⁸⁷.

CIUTĂRIA DOMNEASCĂ

Spre sfârșitul secolului al XVII-lea, documentele amintesc știri despre împrejurimile orașului, precizând locuri cu nume interesante. Printre acestea se numără și „ciutăria domnească“, care reprezenta un loc bine stabilit în cadrul toponimiei orașului. Întilnită și la București încă de la sfârșitul secolului al XVI-lea, ciutăria domnească era un loc îngrădit în care se țineau „ciute“, adică cerbi și alte animale sălbatice, necesare cu ocazia diferitelor solemnități și serbări domnești⁸⁸.

Ciutăria domnească de la Tîrgoviște este amintită de abia la 29 octombrie 1671 când Antonie vodă din Popești întărea Mitropoliei din oraș „heleşteul domnesc de la ciutărie și cu tot locul cît au fost îngrădit“. Se afla situată „peste apa Iațomiții, den jos de livada domnească“⁸⁹ și prezenta un pitoresc și interesant loc de divertisment pentru domn și marii boieri.

Deși amintită relativ tîrziu, ciutăria trebuie să fi existat cu mult înainte. Aflăm despre existența ei, cînd nu mai aparținea domniei, deci atunci cînd nu mai putea să îndeplinească scopul pentru care a fost creată, Tîrgoviștea nemafiind reședință domnească. Deși nu cunoaștem cu precizie cui a aparținut inițiativa organizării „ciutăriei“, știm că Petru Cercel a poruncit „să se facă cuști nespuse de mari și frumoase pentru a ține sălbăticiuni“⁹⁰, dezvoltînd ceea ce a existat dintr-o perioadă anterioară.

Inițiativa lui Petru Cercel de a se înfrumuseța cu mai multă atenție locul cunoscut sub numele de „ciutărie domnească“ a continuat, domnii următori preocupîndu-se ca locul să fie în permanență „îngrădit“. Mai mult, în interiorul ei, s-a amenajat un heleşteu, numit domnesc, fără să știm din a cui inițiativă a fost realizat.

La mijlocul secolului al XVII-lea cunoaștem că Matei Basarab s-a preocupat îndeaproape să înfrumusețeze acest loc de destindere și recreere. Dintr-un document posterior, emis la 9 mai 1680, cu prilejul vânzării pe pare le efectua Stanciu logofăt, tîrgoviștean de origine, acum aflat în slujba bisericii Zlătari din București către Năstase ot Tîrgoviște, se amintește despre „fîntina lui Matei vodă“. Analizînd cu atenție documentul care precizează că „dăn șanțul fântăniului lui Matei vodă care merge la ciutăria... dăn șanț pă din sus, păn perișor pănă în livada sfintei mitropolii și pă din jos dă sălcioară împotriva ciutării la heleşteu“⁹¹,

⁸⁷ G. Potra, *op. cit.*, p. 379—380.

⁸⁸ C. C. Giurescu, *Istoria Bucureștilor*, Ed. pentru Literatură, Buc., 1966, p. 62.

⁸⁹ *Călători străini despre Țările Române*, vol. III, p. 12.

⁹⁰ G. Potra, *op. cit.*, p. 420.

⁹¹ G. Potra, *op. cit.*, p. 544—545.

ne determină să considerăm că cel puțin fântina, situată în perimetrul ciutăriei a fost făcută de Matei vodă. Probabil că Matei Basarab a inițiat și alte înnoiri neconsemnate de documente. Se știe că acolo se afla un „piriu carele cură prin ciutărie“⁹², după cum precizau documentele vremii.

Părăsirea reședinței domnești din Tirgoviște după 1660, tocmai pentru frumusețea sa a trezit interesul mitropoliei, Antonie vodă din Popești renunțând cu prea multă ușurință la stăpînirea ei. Schimbarea proprietarului, a făcut probabil ca în 1680 să fie numită simplu „ciutărie“.

Îndreptîndu-și din nou atenția către vechea reședință domnească de la Tirgoviște, C. Brîncoveanu a intervenit cu energia-i binecunoscută. Nu cunoaștem măsurile pe care le-a luat, însă constatăm cum la 29 decembrie 1697 se amintea din nou de „ciutăria domnească“⁹³. Cunoaștem dintr-un document emis la 24 octombrie 1696 cum Brîncoveanu însărcinase pe Pascalie vornicul „de aici din Tirgoviște“ să „vadă și să înțeleagă toate obiceiurile ceale nouă“ dar și „ce au fost mai înainte“, vechiul loc, devenind domnesc și consemnat ca atare⁹⁴.

Ciutăria domnească este descrisă cu amănunte interesante și în aprilie 1700 livezile cumpărate de Pascale se aflau în apropiere „den josul ciutării domnești cei vechi, însă den părăul carele cură pen ciutărie, merg asupra dealului pînă în vîlceaoa ce iar izvorăște, lungul, iar în lat, din drumul ce merge pre Valea lu Voivod“. Radu Greceanu preciza că voievodul a pus să se facă o fântină „frumoasă și minunată, cu apă ușoară și bună“, situată pe malul stîng al Ialomîții⁹⁵.

După moartea Brîncoveanului nu cunoaștem ce s-a întîmplat cu acest interesant loc de odihnă și delectare al voievozilor rezidenți la Tirgoviște. Probabil nemaiavînd nici o folosință, locul a devenit o livadă obisnuită și vechea semnificație s-a pierdut. Se știa totuși în 1753, cînd se încerca să se descopere livezile mănăstirii Hurezul, pe unde fusese „ciutăria cea vechi“⁹⁶, pentru ca apoi, timpul și oamenii să aștearnă uitarea peste acest important și inedit loc de agrement.

⁹² *Ibidem*, p. 524.

⁹³ Muzeul județean Dîmbovița, Erna Naghi, nr. 1.

⁹⁴ G. Potra, *op. cit.*, p. 544—545.

⁹⁵ Radu Greceanu, *op. cit.*

⁹⁶ G. Potra, *op. cit.*, p. 712.